'LEEST GEEN DAGBLADEN. ZIJ LIEGEN'

TEGENDRUK. GEHEIME PERS TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG

Nu het actuele luik van Antwerpen Wereldboekenstad (ABC 2004) achter de rug is, staat het najaar van 2004 in het teken van de geschiedenis van de letteren. In het kader daarvan is in de Stadsbibliotheek onder de zeer treffende titel *Tegendruk* een tentoonstelling te zien over de illegale pers tijdens de Duitse bezetting van 1940-1944. Onmiddellijk na de Duitse bezetting van België, werden dag- en weekbladen, radio en filmjournaals gelijkgeschakeld: ze mochten alleen positief berichten over het Duitse Rijk en veranderden met andere woorden van vrije media in propagandamedia. In verband met de pers luidde het: 'Wie in dagbladen of tijdschriften berichten publiceert, die voor het Duitse Rijk schadelijk kunnen zijn of wier publicatie door het Militair Bestuur verboden zijn, wordt gestraft.' Al snel boden diverse blaadjes een tegengewicht voor deze propaganda want 'Wij Belgen beschikten vroeger over dagbladen met verschillende politieke strekking. (...) Heden is de wereld duister, men leest slechts eenzijdige kranten. (...)', zoals *Steeds verenigd voor een Vrij België* schreef in 1941. In een blad van 9 oktober 1941 luidde het 'Leest geen dagbladen. Zij liegen.' Bladen als *De Werken, Hier Uylenspieghel* en *De Roskam* spraken de verschillende bevolkingsgroepen aan: de jeugd, de boer, de agent. In totaal zijn er tijdens WOII zo'n 700 titels in de clandestiniteit geraakt, waarvan er hier een heel aantal zijn samengebracht.

Photo Courtesy SOMA

Een clandestiene drukkerij in Luik waar de krant La Libre Belgique-Peter Pan werd gedrukt tijdens de laatste maanden van de bezetting.

Photo Courtesy Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid / Dienst Oorlogsslachtoffers-Stafhuit-Vossier Christiaens

Karikatuur van Hitler, verspreid door de groep van Het Vrije Woord-Brabo.

Maar niet op een willekeurige manier, over de vormgeving van *Tegenblik* is nagedacht. Niet alleen is de stemmige Nottebohmzaal met zijn krakende parket, zijn gedempte licht, zijn donkerhouten boekenkasten en de leren en stoffen boekbanden een perfecte setting voor de tentoonstelling. De ruimte is ook optimaal gebruikt. Zo zijn de inhammetjes aan de zijkanten van de zaal gebruikt voor diaprojecties van korte citaten uit verschillende sluikbladen, over diverse onderwerpen waarover geschreven werd: de rantsoenering, de collaboratie, de tewerkstelling in Duitsland. En terwijl de getoonde propaganda in vitrinekasten onder glas liggen, liggen de sluikbladen aan het oog onttrokken, verstopt in laatjes die je één voor één open kunt trekken. Het geeft symbolisch de sfeer weer, waarin de verzetsstrijders werkten die zich met de publicatie en de druk ervan bezighielden, in het geheim. Dat blijkt trouwens ook uit de getuigenissen van Jeanne Brabant en Staf Vivijs, twee mensen die actief waren in de sluikpers en die van de kinderen Ceulemans, van wie de ouders actief waren. Zo vertelt Brabant hoe het blaadje dat ze met anderen maakte in een blikken doos in de tuin begraven werd, zolang het nog niet verspreid kon worden. Het geeft een menselijk gezicht aan een tentoonstelling die op zich al meer dan de moeite is. (AMP)

Stadsbibliotheek Nottebohmzaal, Hendrik Conscienceplein 4, Antwerpen, 03/206.87.10, tot 16/1/2005. Open di tot zo (13-17u), gesloten op 1-2/11, 1-2/1/2005.

★★★★☆